

УДК 379.85 (477):616-082:369.23/24

Домище-Медяник А.М.

ДИТЯЧЕ ОЗДОРОВЛЕННЯ В УКРАЇНІ ЯК ТРЕНД: ДІАГНОСТИКА ТА СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ

У статті звернено увагу на актуальність вирішення проблем збереження, зміцнення і поліпшення здоров'я нації в цілому та дитячого населення, зокрема, підвищення її працездатного потенціалу, профілактики захворювань, лікування та оздоровлення, поліпшення надання медико-соціальної допомоги дітям в умовах збройного конфлікту. Проаналізовано динаміку структури дитячого оздоровлення і стану санаторно-курортного комплексу як соціально-економічної системи, проведено дослідження результатів оздоровчої кампанії дітей за літній період 2014 року (в тому числі дітей внутрішньо переселених осіб із окупованих територій України).

Здійснено SWOT-аналіз діяльності сфери дитячого оздоровлення України з метою обґрунтування низки суперечностей у реалізації положень законів України стосовно дитячого оздоровлення на практиці. Окреслені стратегічні аспекти щодо вирішення проблем та можливості розвивати міжрегіональну, прикордонну та транскордонну співпрацю у сфері дитячого оздоровлення з метою підвищення рівня конкурентоспроможності й якості оздоровчих послуг.

Ключові слова: дитяче оздоровлення, діагностика дитячого оздоровлення, тренд, організація літнього оздоровлення дітей, профільна програма оздоровлення.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших стратегічних завдань нашої держави в забезпеченні соціального захисту дитинства є реалізація права дітей, юнацтва та молоді на оздоровлення та відпочинок [1]. На сучасному етапі розвитку України одним із вагомих напрямів забезпечення реалізації державної політики є поліпшення стану здоров'я дітей, відновлення їх життєвих сил, створення відповідних умов для продовження навчального та виховного процесів, розвитку їх творчих здібностей. Адже питання оздоровлення та відпочинку дітей є показником рівня життя населення та розвитку держави в цілому, а для країни мають важливе соціальне та економічне значення.

Вирішення проблем збереження, зміцнення і поліпшення здоров'я нації, підвищення її працездатного потенціалу, профілактики захворювань, лікування та оздоровлення, поліпшення надання медико-соціальної допомоги населенню в умовах сьогодення неможливе без оптимального використання потужних курортно-рекреаційних ресурсів України. До їх арсеналу, окрім природних факторів, а також розміщених у курортних місцевостях спеціальних лікувальних закладів (санаторіїв) і споруд, що використовуються для лікування, оздоровлення і відпочинку людей, належать, насамперед, персонал, фахівці, які здійснюють різноманітні діагностичні, лікувально-профілактичні і відновлювальні (реабілітаційні) заходи, організують і забезпечують цю діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання з проблем організації дитячого оздоровлення та рекреації є предметом розгляду багатьох науковців з точки зору організації оздоровчого процесу представниками медичної галузі, педагогами, економістами. Так, наукові підходи щодо ретроспективної періодизації становлення та розвитку санаторно-курортного комплексу України розглянуті в працях М. Рутинського, В. Нарстедта, В. Рачко, Л. Флісенка [2]; дослідженню проблем рекреаційно-оздоровчої сфери, туристичної галузі, територіальних рекреаційних, туристично-рекреаційних та санаторно-курортних комплексів і систем присвячено праці відомих українських вчених А. Мазаракі, Т. Ткаченко, М. Бойко, Н. Ведмідь, Т. Левченко, В. Янюшкін, А. Рябцев, О. Молнар, Ф. Важинський, В. Сержанов [3-4,7]. Однак низка питань щодо особливостей розвитку санаторно-курортного комплексу, актуальних для надання лікувально-оздоровчих послуг дітям (молоді) та діагностування стану дитячого оздоровлення, залишаються недостатньо дослідженими.

Формулювання цілей статті. Метою публікації є проведення аналізу динаміки структури дитячого оздоровлення і стану санаторно-курортного комплексу як соціально-економічної системи в сучасних умовах та окреслення проблематики, що перешкоджає функціонуванню та розвитку дитячого оздоровлення в країні. Для досягнення поставленої мети слід виконати такі завдання:

- обґрунтувати сутність та поняття терміну «діагностика дитячого оздоровлення»;
- охарактеризувати соціально-економічний стан розвитку сфери дитячого оздоровлення в Україні;
- провести SWOT-аналіз діяльності сфери дитячого оздоровлення в Україні;

© Домище-Медяник А.М., к.е.н, доц. каф. менеджменту туристичного та готельно-ресторанного бізнесу, Ужгородський торговельно-економічний інститут КНТЕУ, м. Ужгород

- виявити проблеми щодо надання оздоровчих послуг найбільш чутливому сегменту населення країни;

- окреслити нові тренди, що висуваються суспільством до організації та якості оздоровлення дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Завдяки географічному розташуванню, геологічній будові і гідрогеологічним умовам Україна має практично всі види курортів. З ХІХ ст. відомі кліматичні курорти південного узбережжя Криму, бальнеологічні курорти Прикарпаття та Закарпаття, Поділля, Полтавщини, грязьові курорти Криму та Одещини, які набули особливого розвитку у ХХ ст.

Для виявлення проблем у сучасному етапі розвитку дитячого оздоровлення та виокремлення головних тенденцій скористаємося методом діагностики. За аналогією з економічною діагностикою під «діагностикою дитячого оздоровлення» розумітимемо комплекс науково-прикладних і науково-методологічних досліджень, спрямованих на виявлення, опис і визначення відхилень від певного нормативного показника (тобто відсутності наступних захворювань).

Як зазначають науковці, головною метою проведення діагностики відтворення суспільного здоров'я населення є виявлення тенденцій розвитку фізичного, духовного і соціального благополуччя мешканців, які забезпечують демографічний розвиток, максимально можливу тривалість життя і трудову активність, що необхідні для ідентифікації проблемних ситуацій [5, с.14 –18]. Необхідною базою діагностики дитячого оздоровлення є соціально-економічний розвиток самої сфери дитячого оздоровлення.

Зміцнення здоров'я дітей, яке є найбільшою цінністю цивілізованої держави, неможливе без збереження природного середовища її існування, екологічно чистого довкілля та раціональної організації оздоровлення та відпочинку.

Великої уваги розвитку сфери дитячого оздоровлення приділяє уряд та парламент України, періодично на парламентських слуханнях з питань оздоровлення та відпочинку дітей і молоді підбивають підсумки та визначають подальші напрями діяльності. Такі парламентські слухання проводилися 9 лютого 2011 р., 3 квітня 2013 р., 17 червня 2015 р., їх результати відображені у рекомендаціях, які схвалені Верховною Радою України та є обов'язковими для виконання. У рекомендаціях парламентських слухань декларується не лише стурбованість держави станом здоров'я, а визнання необхідності поліпшення розвитку дитячого оздоровлення шляхом організації якісного, повноцінного відпочинку дітей і учнівської молоді визнано одним із стратегічних завдань в Україні [6].

Зазначимо, що до державних зобов'язань відносяться обов'язкове щорічне оздоровлення

50 % дітей шкільного віку, 100 % дітей-сиріт і 80 % дітей з малозабезпечених сімей. Однак на практиці ці дані не відповідають дійсності, адже, починаючи з 2005 р., спостерігається зменшення кількості дітей, охоплених послугами оздоровлення та відпочинку, скорочення терміну перебування дитини в закладах оздоровлення та ін. Такі негативні тенденції ускладнюються ще й тим, що протягом останніх років зберігається стійка тенденція до погіршення стану здоров'я дітей. Оцінка розвитку сфери дитячого оздоровлення протягом 1995 – 2015 рр. показала, що впродовж останніх десяти років в Україні стрімко збільшується показник захворюваності підростаючого покоління, який зріс в 2,5 раза [7].

За даними Держстату, при щорічному зменшенні кількості дітей віком до 17 років (станом на 01.01.2015 – 7614704, це 17,8% від загальної кількості населення країни) показник їх захворюваності підвищується. За останні 5 років рівень захворюваності зріс на 9,5%, а серед підлітків цей показник зріс на 16%. Національна академія медичних наук констатує, що 80% випускників шкіл мають хронічні захворювання. За таких умов потрібен комплексний підхід, який передбачає забезпечення доступності та якості послуг оздоровлення та відпочинку, створення безпечних і комфортних умов перебування дітей у дитячих оздоровчих закладах, передовсім тих, які потребують особливих умов для оздоровлення та відпочинку, розвиток мережі дитячих оздоровчих закладів [7].

За даними Міністерства охорони здоров'я України, у 50 % учнів загальноосвітніх навчальних закладів спостерігаються функціональні відхилення у діяльності різних систем організму, у 26 % – функціональні відхилення серцево-судинної системи, у 33 % – нервово-психічні розлади, у 17 % – захворювання органів травлення, захворювання ендокринної системи – у 10 % школярів. Так, у 2014 р.¹ захворюваність дітей віком 0 – 17 років в Україні становила 1 286,1 у розрахунку на 1 тис. осіб відповідного віку (у 2013 р. – 1394,4) (див. рис.1). За даними Міністерства освіти і науки України 36 % учнів загальноосвітніх шкіл мають низький рівень фізичного здоров'я, 34 % – нижче середнього, 23 % – середній, 7% – вище середнього, і лише 1 % – високий.

У збереженні й зміцненні здоров'я дітей особливе значення має діяльність закладів оздоровлення і відпочинку. У 2014 році працював 14 501 дитячий заклад оздоровлення і відпочинку, з них: 553 заклади оздоровлення (491 позаміські, 58 санаторного типу та 4 дитячі центри); 13 948 закладів відпочинку (13095 таборів з денним перебуванням, 697 закладів праці та відпочинку, 156 наметових містечок). З різних причин (відсутність фінансування, застаріла матеріально-технічна база, невідповідність закладів вимогам державного соціального стандарту оздоровлення і відпочинку дітей, використання закладів для

¹ Зменшення показника відображає зниження захворюваності скоріше через недооблік із-за складної соціально-економічної та політичної ситуації в країні у 2014 році.

тимчасового проживання переселенців) 24 дитячі заклади не функціонували. Разом з тим, у 2014 році відновлено роботу 7 дитячих закладів оздоровлення, які не працювали у минулі роки й

відкрито 5 нових². Було проведено атестацію 58 дитячих закладів (11 закладів державної форми власності, 47 закладів комунальної та приватної форм власності).

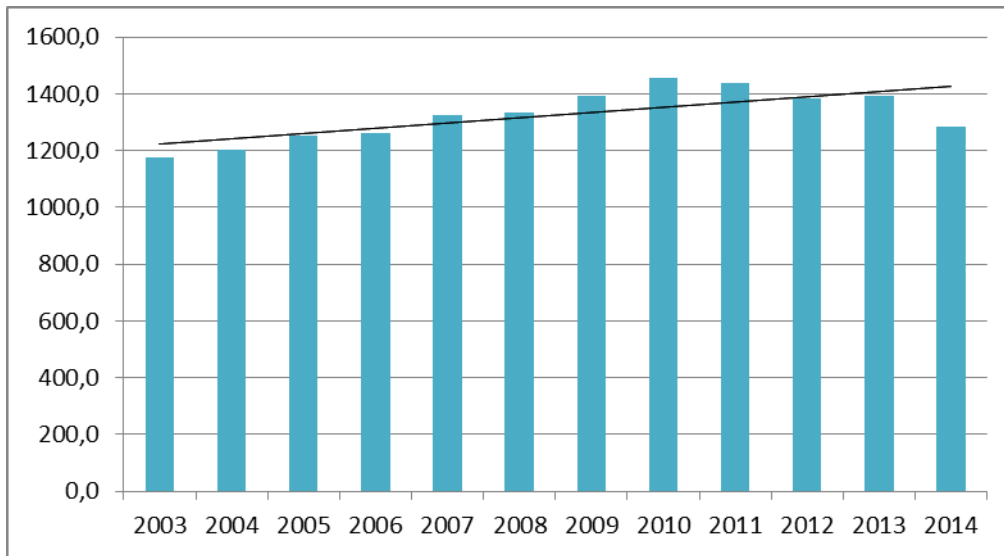

Рис. 1. Захворюваність дітей віком 0–17 років на 1000 населення відповідного віку, 2003–2014 рр.

Джерело: Міністерство охорони здоров'я України

Опосередковано наслідками війни є обмеження прав дітей на відпочинок. На тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим розташовані 22 спеціалізовані санаторії, які підпорядковані Міністерству охорони здоров'я України, а саме: для лікування дорослих та дітей, хворих на туберкульоз – 14; для лікування дітей з соматичними та психоневрологічними захворюваннями – 8 санаторіїв. У зв'язку із тимчасовою окупацією території АР Крим держава втратила понад 122 дитячі заклади оздоровлення і відпочинку, в т.ч. Міжнародний дитячий центр «Артек». З огляду на проведення антитерористичної операції на сході країни 68 оздоровчих закладів і 533 заклади відпочинку, які розміщені на території Донецької й Луганської областей не розпочали свою роботу. Це – чверть усіх закладів, які має Україна.

Важливими є підготовлені зміни до Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей», ініційовані Міністерством соціальної політики України у 2014р., які передбачають розширення переліку дітей, які потребують особливої соціальної уваги і підтримки. Зокрема, перелік доповнено такими категоріями, як діти загиблих учасників масових акцій громадського протесту; діти учасників бойових дій; діти, які постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій.

Так, за даними Міністерства соціальної політики України, у 2014 році охоплено оздоровленням і відпочинком 2 532 432 дитини шкільного віку (58,9% від загальної кількості дітей

шкільного віку), з них оздоровленням – 889 104 дитини (20,7%), відпочинком – 1 643 328 дітей (38,2%). Також у 2014 році оздоровленням і відпочинком було охоплено 52,5% від загальної кількості дітей пільгових категорій, з яких: дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування – 95,9%; дітей-інвалідів – 52,1%; дітей з багатодітних і малозабезпечених сімей – 71,5%; дітей, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи – 49,8%; дітей, батьки яких загинули під час виконання службових обов'язків – 64,7%; дітей, які перебувають на диспансерному обліку – 38,4%; безпритульних і бездоглядних дітей – 58,1%; талановитих і обдарованих дітей – 65,4%. (Рис.2)

Однак скорочення кількості дитячих оздоровчих закладів не сприяє забезпеченню дітей оздоровчими послугами. Якщо не діють матеріально застарілі заклади оздоровлення, то необхідно забезпечити їх ремонт або ж будівництво нових закладів.

Водночас досягнення відносно високих показників забезпечено за рахунок надання дітям відпочинкових послуг, які не можуть дати повноцінного відновлення сил дитячому організму. Останніми роками підвищився рівень оздоровлення та відпочинку дітей, проте його досягнуто насамперед за рахунок збільшення обсягу надання відпочинкових послуг. За статистикою в Україні із загальної кількості дитячих таборів 95,5% – це табори шкільного, тобто денного типу. 4,5% тих, що залишилися, – оздоровчі установи, розташовані в рекреаційних районах України [7].

² За даними Міністерства соціальної політики України.

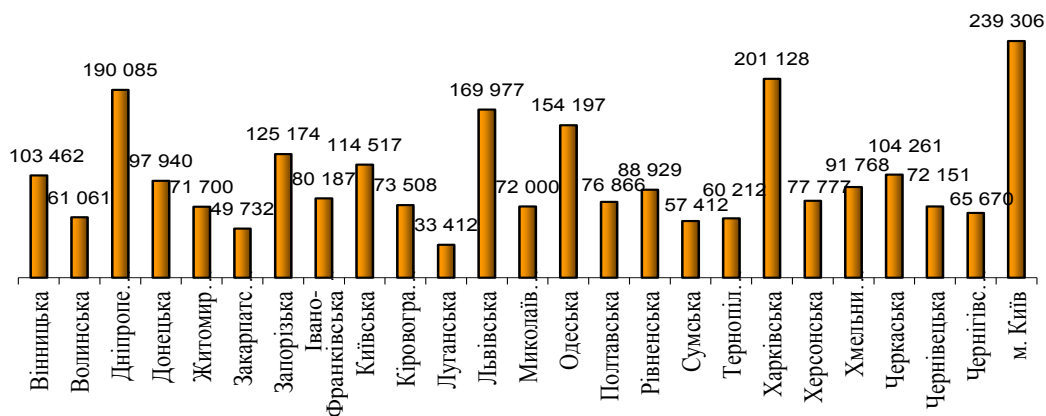

Рис.2. Кількість дітей шкільного віку, охоплених оздоровленням та відпочинком у 2014р.*

* За даними Міністерства соціальної політики України.

Тобто, відпочинок у пришкольніх таборах не можна за якістю визнавати повноцінним відновленням сил дітей. Проте саме такий відпочинок є зручним та вигідним передусім для батьків дітей молодшого шкільного віку, оскільки не потребує значних фінансових ресурсів для організації та є безпечним для дітей і батьків через те, що між ними зберігається тісне спілкування, зберігаються сімейні традиції тощо.

На нашу думку, для успішного функціонування дитячої оздоровчої заклади повинні бути забезпечені специфічними умовами, до яких належать:

- сприятливі лікувальні ресурси (кліматичні, бальнеологічні, змішані);
- наявність у структурі дитячого курортного санаторію приміщення для надання медичних послуг реабілітаційного та лікувально-профілактичного характеру, приміщення для використання методів психотерапевтичної дії (музикотерапія, арт-терапія, аутотренінг, танець, кольоро-терапія);
- умови для організації профілактичного, дієтичного, раціонального харчування;
- наявність умов для організації лікувального сну на свіжому повітрі (у великих лоджіях, на балконах, терасах), а також в аераріях, на лікувальних пляжах, у соляних печерах;
- облаштування прилеглої території для активного відпочинку дітей (майданчики для відпочинку та спорту (ігор), альтанки, табакани, басейн);
- організація анімаційних програм для дітей різних вікових груп;
- організація дитячого велнесу (проведення трекінгів, походів);
- розширений склад приміщень для проведення дозвілля дітей.

Суттєві відмінності у організації дитячого оздоровлення спостерігаються в різних областях

України і залежать не лише від природних та соціально-економічних ресурсів, а, передусім, від управління цією діяльністю. На заваді впровадженню сучасного менеджменту та реформування оздоровчої діяльності з метою надання послуг відповідно до європейських стандартів стоїть непевність щодо окупності затрат потенційних інвесторів, недостатня вивченість питань прогнозування попиту на оздоровчі послуги, але особливо гострою є соціально-економічна криза, яку переживає Україна, а також триваючий збройний конфлікт на сході держави [8].

Стан здоров'я дітей, перелік основних захворювань та лікувально-рекреаційні можливості значно диференційовані в межах України. Тому головна увага при формуванні й реалізації перспективного розвитку дитячого оздоровлення повинна приділятися регіональним особливостям та виражатися у переліку пріоритетів для забезпечення існуючих потреб у оздоровленні й реабілітації дітей. Такому підходу сприятиме стратегічне планування оздоровчо-санаторної діяльності, яке визначатиме стратегічне бачення, цілі та пріоритети подальшого розвитку аналізованої сфери, окрім того визначатиме необхідні механізми реалізації та фінансове забезпечення виконання стратегії розвитку дитячого оздоровлення.

Згідно із Розпорядженням Кабінету міністрів України № 1140-р від 19 листопада 2014 р. затверджений план заходів з виконання у 2014 році Загальнодержавної програми "Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини" на період до 2016 року, відповідно до якого виділені фінансові ресурси для виконання завдань в тис. гривень на: охорону здоров'я та формування здорового способу життя дітей – 212897,4; захист прав дітей різних категорій – 135; проведення моніторингу, оцінки стану виконання Програми та очікувані результати

– 62,5. Всього передбачено витрат на суму – 213094,9 тис. грн, з них державний бюджет Міністерства охорони здоров'я – 206397,4 тис. грн, Міністерства соціальної політики – 197,5 тис. грн, Національної академії медичних наук – 6,5 тис. грн.

На забезпечення оздоровчої кампанії у 2014 р. фактично використано 2108,26 млн грн. Зокрема, у державному бюджеті на 2014 рік видатки на організацію оздоровлення і відпочинку дітей було передбачено в сумі 296,66 млн грн, у тому числі на Міністерство соціальної політики України – 286,5 млн грн; Міністерство аграрної політики та продовольства України – 7,5 млн грн; Міністерство освіти і науки України – 256,4 тис. грн; Державне управління справами – 2,4 млн грн. За інформацією місцевих органів

виконавчої влади, на організацію і проведення оздоровлення й відпочинку дітей було використано 1,5 млрд грн, в тому числі з місцевих бюджетів – 471,7 млн грн; позабюджетних коштів – 686 млн грн; з Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності – 354,6 млн грн. Однак, якщо порівняти видатки з 2012 роком, то в 2014 р. витрати із державного бюджету на оздоровлення зменшилися на 122,313 тис. грн, на рівні місцевого бюджету – на 52,3 тис. грн.

Ретельний аналіз статистичної звітності, яка передусім стосується проведення літньої кампанії дитячого оздоровлення, нами проведено SWOT-аналіз діяльності сфери дитячого оздоровлення за матеріалами Парламентських слухань 2014 р. та аналітичних даних профільних міністерств. Результати SWOT-аналізу наведено у табл. 1.

Таблиця 1

SWOT-аналіз стану діяльності сфери дитячого оздоровлення в Україні

Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
<ul style="list-style-type: none"> • діючий Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» (2008); • Закон України «Про державну підтримку та особливості функціонування дитячих центрів «Артек» і «Молода гвардія»; • Розпорядження Кабінету Міністрів України (від 15 травня 2013 р. №549-р.) «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми оздоровлення і відпочинку дітей та розвитку мережі дитячих оздоровчих закладів на період до 2017 року»; • затвердження Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру дитячих закладів оздоровлення та відпочинку» №425 від 28 квітня 2009 р. Метою створення Державного реєстру дитячих закладів оздоровлення та відпочинку є збереження мережі закладів, запобігання перепрофілюванню, продажу та закриттю закладів оздоровлення та відпочинку. Станом на 2013 р. до реєстру внесено 568 закладів (згідно Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру дитячих закладів оздоровлення та відпочинку» від 28 квітня 2009 року №425); • затвердження Мінсоцполітики України «Державної цільової соціальної програми оздоровлення і відпочинку дітей та розвитку мережі дитячих оздоровчих закладів на період до 2017 року»; • збільшення загальної кількості дітей міста, охоплених оздоровчими та відпочинковими послугами протягом останніх 3-х років; • активізація діяльності громадських та приватних організацій (Пласт, Скаути, Лелека та ін.) щодо діяльності наметових містечок, тематичних змін тощо; • створення регіональних соціально-педагогічних програм оздоровлення: підтримка обдарованих дітей та підлітків, патріотичне виховання. Організація сімейних таборів, плавучих таборів, профілактичних літніх таборів і змін, таборів різноманітних дитячих громадських організацій. 	<ul style="list-style-type: none"> • відсутність підзаконних актів, що не дають можливості реалізовувати положення законів, забезпечені відповідними підзаконними актами; • не прийнято «Державної цільової соціальної програми оздоровлення і відпочинку дітей та розвитку мережі дитячих оздоровчих закладів на період до 2017 року», що передбачено відповідним законом; • відсутність єдиного центрального органу виконавчої влади, що відповідатиме за оздоровлення та відпочинок дітей, зараз за це відповідають Міністерство соціальної політики України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство аграрної політики України, Міністерство фінансів України, Міністерство охорони здоров'я. Десятки відомств, міністерств і фондів займаються питаннями оздоровлення та відпочинку при відсутності єдиної, зрозумілої управлінської моделі; • відсутня міжвідомча скоординованість і єдність у прийнятті рішень, немає єдиного трактування різними відомствами Закону України «Про оздоровлення і відпочинок дітей», яке стосується сертифікації послуг; • відсутність у Державному реєстрі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку інформації про вартість перебування дитини в оздоровчому закладі; повноцінної інформації про всі заклади дитячого оздоровлення; • обмеженість фінансових можливостей регіонального та міського бюджетів; • зростання цін на надання послуг з оздоровлення та відпочинку в зв'язку з інфляцією та коливанням вартості путівки протягом року; • зношеність матеріально-технічної бази закладів оздоровлення та відпочинку; • зменшення кількості стаціонарних дитячих закладів оздоровлення та відпочинку і неналежне їх використання;

<ul style="list-style-type: none"> • з метою удосконалення норм харчування у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку прийнято Постанову Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 353 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 02.11.2004 № 1591». • Продовжувалась реформа системи надання соціальних послуг відповідно до Стратегії реформування системи надання соціальних послуг, Плану заходів на 2013 – 2016 роки щодо її виконання та Плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку “Україна-2020” у 2015 році. 	<ul style="list-style-type: none"> • низька платоспроможність більшості населення України, що не дає можливості придбати путівки навіть на пільгових умовах (Оплата за оздоровлення (оздоровча зміна) у 2014 році становила 2688 грн., середня заробітна плата – 3 476 грн. Оздоровча зміна у 2015 році – 3780 грн.); Середня вартість Іліжко-дня у 2015р. становила 120,0 – 265,0 грн. на добу. • відсутність законодавчих підстав щодо діяльності наметових таборів та недосконалість статистичного супроводу даних (обліковують разом базові наметові табори, мандрівні табори, туристичні походи, які істотно різняться за організацією, відтак до них мають застосовуватися різні норми та правила); • відсутність механізму надання державою фінансової підтримки та пільг підприємствам і організаціям, що утримують на своєму балансі об’єкти соціальної сфери, у тому числі дитячі оздоровчі заклади; • органи статистики не враховують оздоровлення та відпочинок дітей з батьками у пансіонатах, базах відпочинку, санаторіях та інших закладах; • нерозробленість механізмів акумулювання позабюджетних коштів у сферу дитячого оздоровлення; • недостатній рівень підготовки фахівців, які б володіли новими педагогічними, медичними, психологічними методиками для надання оздоровчих послуг дітям; • відсутність дитячих оздоровчих закладів для дітей дошкільного віку разом з батьками
Можливості (О)	Загрози (Т)
<ul style="list-style-type: none"> • отримання коштів з державного бюджету на оздоровлення дітей та молоді у УДЦ «Молода гвардія»; • затвердження «Державної цільової соціальної програми оздоровлення і відпочинку дітей та розвитку мережі дитячих оздоровчих закладів на період до 2017 року»; • необхідність розробки національної стратегії з оздоровлення та відпочинку дітей до 2020 року; • податкові пільги для дитячих оздоровчих закладів: для сплати комунальних послуг, скорочення витрат на адміністративні послуги; • затвердження державного стандарту соціальної послуги з дитячого оздоровлення; • завершення та впорядкування видачі актів на земельні ділянки; • підтримка талановитої молоді та її оздоровлення, доведення показників до 20%; • забезпечення виконання вимоги частини другої ст. 1 Закону України «Про державну підтримку та особливості функціонування дитячих центрів «Артек» і «Молода гвардія» щодо обов’язкового викупу державою 90 % путівок дитячого центру «Артек». Забезпечити у державному бюджеті видатки на оздоровлення; • внесення відповідних змін до Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей», розширивши перелік типів дитячих закладів оздоровлення та відпочинку. 	<ul style="list-style-type: none"> • за роки незалежності кількість стаціонарних дитячих оздоровчих закладів скоротилася втричі, натомість у 15 разів збільшилася кількість таборів з денним перебуванням при школах; • зменшується кількість коштів, які реально виділяються на оздоровлення та відпочинок дітей з урахуванням зростання вартості основних складових собівартості путівки; • неспроможність власника стаціонарного дитячого оздоровчого закладу утримувати його в умовах економічної кризи; • загроза ліквідації або перепрофілювання для інших потреб низки дитячих оздоровчих таборів, пансіонатів, баз відпочинку, туристичних баз та інших установ оздоровчої та культурно-дозвільної сфери, які не приносять засновникам прибутку; • щорічне підвищення ціни на оздоровчі послуги в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку; • зниження державної підтримки оздоровлення талановитих дітей; • порушення вимог охорони життєдіяльності, праці, ведення журналів інструктажів під час екскурсій, походів, спортивних заходів, санітарно-гігієнічних вимог організації дитячого оздоровлення; • неповна зайнятість дітей різними формами виховної роботи; • недостатній психологічний супровід оздоровчої кампанії під час роботи з дітьми з особливими потребами;

<ul style="list-style-type: none"> • згідно з абзацом третім частини першої ст. 13 Закону України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» дитячі оздоровчі установи мають право приймати дітей віком від 4 до 6 років з батьками або іншими законними представниками. Слід внести зміни до зазначеного закону, виклавши абзац другий частини першої ст. 13 у такій редакції: «Діти віком від 6 до 18 років перебувають у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку самостійно», що дозволить надавати послуги оздоровлення дітям дошкільного віку разом з батьками; • відновлення практики оздоровлення дітей при ДЮСШ та належне фінансування оздоровчо-спортивної діяльності; • внесення змін до ст. 87–90 глави 14 Бюджетного кодексу України, включивши до видатків з бюджетів різних рівнів видатки на здійснення заходів з оздоровлення та відпочинку дітей; • розробка нових форм організації оздоровлення та дозвілля дітей при пришкольніх таборках; • підготовка фахових кадрів з дитячого оздоровлення та відпочинку; • активне пропагування здорового способу життя серед дітей та молоді; підвищення ролі дитячих громадських організацій у справі дитячого оздоровлення; • розробка й затвердження методики оцінки рівня оздоровлення дітей; • оздоровлення не менше 50 % дітей з особливими потребами у кожній області (в Україні 170 тис. дітей-інвалідів, • з них оздоровлено 41 953 дитини-інваліда). 	<ul style="list-style-type: none"> • недостатній рівень безпеки перебування дітей (відсутність охоронців, спеціальних служб); • скорочення кількості медичних працівників у закладах дитячого оздоровлення; • відсутність розроблених методичних рекомендацій для оцінки оздоровчого ефекту у дітей після оздоровчої та відпочинкової змін. • актуальним залишається питання загроз та перспектив розвитку дитячого оздоровлення та туризму в Україні в умовах військової агресії Російської Федерації.
---	---

*Джерело: складено автором на основі [9], [10].

Вивчення результатів SWOT-аналізу доводить існування низки суперечностей у реалізації положень Законів України щодо дитячого оздоровлення на практиці.

Однак, попри позитивну динаміку статистичних даних, в організації дитячого оздоровлення протягом останніх років залишається низка однотипних проблем, що повторюються з року в рік:

- відсутні заклади для оздоровлення сімей з дітьми та дітей, які потребують особливих умов;
- потребує вдосконалення зміст освітньо-виховної діяльності закладів оздоровлення;
- відсутність стимулювання дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, вони не мають пільг із землекористування, оплати комунально-побутових послуг, сплати місцевих податків і зборів, оформлення правовстановлюючих документів на земельні ділянки. Саме ці чинники зумовлюють високу вартість путівок. Середня вартість путівки в деяких регіонах у кілька разів перевищує середньостатистичну вартість по Україні.
- Проблеми організації літнього оздоровлення в Україні за численними скаргами батьків та дітей, визначаються як :
  - незбалансоване та неякісне харчування дітей;

- відсутність гарячої води або нерегулярне її постачання;
- порушення правил протипожежної безпеки (протипожежні виходи у спальних корпусах відсутні або не експлуатуються);
- недотримання нормативів розміщення дітей в кімнатах (з метою збільшення кількості дітей в кімнатах встановлюється більше ліжок, ніж дозволено санітарними нормами);
- незадовільне матеріально-технічне оснащення спальних кімнат: старі ліжка, матраци, постільна білизна; відсутність достатньої кількості тумбочок і шаф;
- висока вартість путівок у порівнянні з якістю послуг, які надаються закладами; проведення на території закладів або у безпосередній близькості до них (без огороження) ремонтних, будівельних робіт, що, створює загрозу безпеці дітей;
- необхідність посилення контролю за діяльністю закладів оздоровлення та відпочинку з боку місцевих органів влади;
- розвиток мережі дитячих оздоровчих закладів, капітальний ремонт діючих та будівництво нових об'єктів оздоровлення та відпочинку;
- створення безпечних та комфортних умов перебування дітей у дитячих оздоровчих закладах, в

першу чергу, тих, які потребують особливих умов для оздоровлення, дітей-інвалідів разом з батьками [11].

Головними проблемами діяльності сфери дитячого оздоровлення, визначеними у Концепції Державної цільової соціальної програми оздоровлення та відпочинку дітей і розвитку мережі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку на період до 2017 року є:

- низький рівень організації оздоровлення та відпочинку дітей зумовлений: недосконалістю організаційно-правового механізму надання послуг з оздоровлення та відпочинку, зокрема дітям, які потребують особливих умов для оздоровлення, та дітям-інвалідам;
- недостатньою кількістю дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, зокрема тих, що відповідають сучасним вимогам;
- низьким рівнем матеріально-технічного та інформаційного забезпечення дитячих закладів оздоровлення та відпочинку;
- недостатнім обсягом бюджетного фінансування заходів з оздоровлення та відпочинку дітей;
- відсутністю сучасних конкурентоспроможних рекреаційних спортивно-оздоровчих, освітньо-розвиваючих комплексів, що не дає можливості реалізувати права кожної дитини на повноцінне оздоровлення, відпочинок і навчання [10].

Висновки. Аналіз результатів SWOT-аналізу дитячого оздоровлення в Україні підтверджує доцільність рекомендувати органам державної влади активізувати заходи з організації проведення літнього відпочинку й оздоровлення дітей, розвивати міжрегіональну, прикордонну та транскордонну співпрацю у сфері дитячого оздоровлення з метою підвищення рівня конкурентоспроможності й якості оздоровчих послуг.

Окрім того, на нашу думку, доцільно інтенсифікувати діяльність у напрямках:

1. Активізація залучення спонсорських коштів та проведення систематичного моніторингу із їх використання на потреби дитячого оздоровлення.
2. Модернізація мережі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, зокрема, стаціонарів, забезпечення їх наповнюваності упродовж проведення оздоровчих (відпочинкових) змін протягом літніх, осінніх, зимових та весняних канікул.
3. Поліпшення організації харчування у таборах із денним перебуванням і позаміських закладах оздоровлення (стаціонарах), забезпечення

санітарних вимог та підвищення безпеки харчування дітей та підлітків.

4. Інформування відпочиваючих з питань дотримання правил пожежної безпеки у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, з поведження дітей на воді та з вибухонебезпечними речовинами.

Окреслені напрями вирішення проблем розвитку стосуються сучасного стану діяльності сфери дитячого оздоровлення. В останні роки до змісту організації оздоровлення й відпочинку дітей суспільством висуваються нові вимоги:

- урізноманітнення оздоровчо-рекреаційних послуг (згідно з допитом цільової аудиторії);
- зростання та оптимізація послуг з оздоровлення та відпочинку з урахуванням можливостей природного ресурсу і виробничих інфраструктур;
- нові критерії якості оздоровлення, відпочинку та розвитку дітей у таборах;
- задоволення індивідуальних спортивно-оздоровчих, культурних, інтелектуальних і творчих потреб дітей;
- сучасне відповідальне управління процесами оздоровлення, відпочинку, розвитку, соціалізації дітей та підлітків у тимчасових рекреаційних закладах;
- якість та рівень підготовки кадрів керівників, педагогічного, медичного персоналу тощо;
- підвищена фізична та психоемоційна безпека життя і здоров'я дітей у таборах [12].

У результаті систематизації проблем розвитку сфери дитячого оздоровлення, координація діяльності структурних підрозділів дитячих закладів оздоровлення та відпочинку має забезпечувати такі пріоритетні завдання канікулярного часу:

- оздоровлення: фізичне, психічне, соціальне, моральне;
- повноцінний відпочинок: активна й пасивна релаксація (зняття напруги); компенсація (зміна навантажень), рекреація (відновлення працездатності та активності);
- різнобічний розвиток (фізичний, інтелектуальний, морально-етичний, соціальний);
- змістовне дозвілля.

Зростаючі потреби у реалізації нових форм дитячого оздоровлення можна задовольнити, і вони вже частково задоволені за рахунок створення приватних дитячих закладів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нікітенко С.І. Розвиток молодіжного та дитячого туризму в незалежній Україні: проблеми та перспективи / С.І.Нікітенко // Наукові праці. Том 62. Випуск 49. – 2006. – С.64 – 68.
2. Санаторій. Маркетинг. Медична діяльність/ за заг.ред В.І. Рачка, Л.І. Флісенко. – К.: Вид-во ФОП Купріянова О.О., 2008. – 496с.
3. Стратегічний розвиток туристичного бізнесу: монографія/ Т.І. Ткаченко, С.В. Мельниченко, М.Г. Бойко та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. –Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 596с.
4. Молнар О.С. Функції та структура туристично-рекреаційного комплексу регіону/ О.С. Молнар, В.В. Сержанов, Ф.А. Важинський. [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2008_26/statti/2_1.htm.

5. Бойченко Е.Б. Научно-методические основы диагностики воспроизводства общественного здоровья населения региона / Е.Б. Бойченко // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012 рік/ випуск 1 (44), С.14 – 18.
6. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми оздоровлення та відпочинку дітей на 2011 – 2015 роки : Розпорядження КМУ №2056-р від 03.11.10 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/other/10501>.
7. Ведмідь Н.І. Санаторно-курортний комплекс: сервісне управління: монографія/ Н.І. Ведмідь. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2013.– 536 с.
8. Стратегія розвитку та маркетингу туризму Івано-Франківської області до 2015 року. – Івано-Франківськ : [без видавн.], 2007. – 265 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : frtt.if.gov.ua/Ukr/turizm/strateg_do_2015.PDF.
9. Парламентські слухання з питань оздоровлення та відпочинку дітей і молоді (3 квітня 2013р.). [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/Parlamentski_slukhannya/75248.html.
10. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми оздоровлення та відпочинку дітей і розвитку мережі дитячих закладів оздоровлення та відпочинку на період до 2017 року» (№ 549-р від 15 травня 2013 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?jsessionid=26A9B75206825F995D4990EBBCA70865?art_id=148220&cat_id=102036.
11. Усков И.В. Социально-экономическая дифференциация регионов Украины как фактор нестабильности местных финансов/ И.В. Усков // Комунальне господарство міст. Науково-технічний збірник. Серія: Економічні науки – 2011. – №98. – С.175 – 185.
12. Горбинко В.М. Особливості змісту діяльності в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [www.artek.ua/information/ .../Gorbunko.docx](http://www.artek.ua/information/.../Gorbunko.docx).

REFERENCES

1. Nikitenko S.I. (2006), "The development of youth and children's tourism in independent Ukraine: Problems and Prospects" Naukovi pratsi. vol. 49, pp. 64-68.
2. Rachko V.I., Flisenko L.I. (2008). *Sanatorij. Marketynh. Medychna diial'nist'* [Sanatorium. Marketing. Medical activity] Vyd-vo FOP Kupriianova O.O. Kyiv, Ukraine.
3. Mazaraki A.A., Tkachenko T.I., Mel'nychenko S.V., and Bojko M.H. (2010) *Stratehichnyj rozvytok turystychnoho biznesu* [Strategic development of tourism], Kyiv. nats..torh.-ekon. un-t, Kyiv, Ukraine.
4. Molnar O.S, Serzhanov V.V., Vazhyns'kyj F.A.(2008), "The functions and structure of the tourism sector in the region" [Online], available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2008_26/statti/2_1.htm. (Accessed 4 Feb 2016).
5. Bojchenko E.B. (2012), "Scientific and methodical bases of diagnostics reproduction of social health of the region", *Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen'*, vol.1(44), pp.14-18.
6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2010), "Resolution " On approval of the Concept of the National Programme of rehabilitation and recreation for children for 2011-2015" №2056-r, [Online], available at: <http://osvita.ua/legislation/other/10501>. (Accessed 4 Feb 2016).
7. Vedmid' N.I. (2013), *Sanatorno-kurortnyj kompleks: servisne upravlinnia* "Recreation complex: service management", Kyiv.nats.torh.-ekon.un-t, Kyiv, Ukraine.
8. The official site of Ivano-Frankivsk Regional State Administration (2007), "Strategy development and marketing of tourism in Ivano-Frankivsk region by 2015.", available at: http://adm.frtt.if.gov.ua/Ukr/turizm/strateg_do_2015.PDF. (Accessed 28 January 2016).
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2013), The Law of Ukraine " Parliamentary hearings on rehabilitation and recreation for children and youth (April 3, 2013.)", available at: http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/Parlamentski_slukhannya/75248.html.(Accessed 29 January 2016).
10. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), "Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine " On approval of the Concept of the National Programme of rehabilitation and recreation for children and developing a network of children's institutions of rehabilitation and recreation for the period to 2017 (№ 549-r of May 15, 2013).", available at: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article> (Accessed 29 January 2016).
11. Uskov Y.V. (2011), "Socio-Economic dyfferentsyatsyya regions of Ukraine As nestabylnosty factor mestnyh Finance", *Komunal'ne hospodarstvo mist. Naukovo-tehnikhnyj zbirnyk. Serii: Ekonomichni nauky*, vol. 98, pp. 175-185.
12. Horbynko V. M. (2013), "Features of content in children's health and recreation facilities", *CO-EXISTENCE e-magazine*, available at: [www.artek.ua/information/ .../Gorbunko.docx](http://www.artek.ua/information/.../Gorbunko.docx). (Accessed 24 January 2016).